

International Conference on The School of Martyr Soleimani (ICSMS 2021)

Political Ethics in The School of Shahid Soleimani

Hamid Mortezaia *

Hassan Khalili **

Abstract

Ethics is one of the issues that is necessary and supports the proper functioning of politics and governance. In this research, using thematic analysis, the statements related to Martyr Soleimani have been examined in order to explain the interaction between ethics and politics as well as political ethics in the school of Shahid Soleimani. He was an Islamic agent and the system of the Islamic Republic of Iran as a successful model of Islamic government is the best source for implementing the most moral policy among other political systems of government. Certainly, the ideal Islamic government will be one in which all its agents and elements are at the forefront of observing and applying ethics in all areas of politics and governance, and the claim of morality is transmitted from appearance and speech to action and deed. The present study is descriptive and qualitative. The main purpose of this study is to identify the main components of political ethics and popular governance based on the school of Shahid Soleimani. For this important, the method of qualitative content analysis has been used. In order to collect data and information, the documents published in Shahid Soleimani database, including books, articles, lectures, newspapers, photos, etc. were used. Also, for a more detailed analysis, the statements and orders of the Supreme Leader in the field of political ethics and governance, as well as the school of Shahid Soleimani were used. The results showed that the components of political ethics and divine governance in the humanistic school of Shahid Soleimani are: disregard for worldly luxuries, legalism, insight, preference of national interests over personal interests, confidentiality, patience, moderation and justice, democracy and service to the people, Responsibility and honesty.

Keywords: *Ethics, Politics, Political Ethics, Shahid Soleimani, Democracy*

* Assistant Professor at The Department of Economic and management, Imam Hussein University Email: mortezaniya@ihu.ac.ir

** PhD Student in Systems Management, Imam Hussein University
Email: management.khalili@gmail.com

اخلاق سیاسی در مکتب شهید سلیمانی

حسن خلیلی **

حمید مرتضی نیا *

چکیده

اخلاق از جمله مسائلی است که لازمه و پشتوانه کارکرد مطلوب سیاست و حکمرانی است. در این پژوهش با استفاده از تحلیل مضمون، بیانات مرتبط با شهید سلیمانی مورد بررسی قرار گرفته است تا بر اساس آن تعامل بین اخلاق و سیاست و همچنین اخلاق سیاسی در مکتب شهید سلیمانی تشریح شود. شهید سلیمانی، کارگزار اسلامی بودند و نظام جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان مدلی موفق از حکومت اسلامی بهترین خاستگاه عملی نمودن اخلاقی‌ترین سیاست در بین نظامات سیاسی دیگر حکمرانی است. مطمئناً حکومت ایده‌آل اسلامی حکومتی خواهد بود که همه کارگزاران و عناصر آن در رعایت و به‌کارگیری اخلاق در همه عرصه‌های سیاسی و حکمرانی پیشتاز بوده و ادعای اخلاقی بودن از ظاهر و گفتار به عمل و کردار سرایت کند. پژوهش حاضر از نوع توصیفی و کیفی است. هدف اصلی پژوهش، شناسایی مؤلفه‌های اصلی اخلاق سیاسی و حکمرانی مردمی بر اساس مکتب شهید سلیمانی است. برای این مهم از روش تحلیل مضمون کیفی استفاده شده است. جهت گردآوری داده‌ها و اطلاعات از اسناد و مدارک منتشر شده در پایگاه اطلاعاتی شهید سلیمانی اعم از کتاب، مقاله، سخنرانی، روزنامه، عکس و ... استفاده شد. همچنین جهت تحلیل دقیق‌تر از بیانات و فرمایشات مقام معظم رهبری مدظله‌العالی در زمینه اخلاق سیاسی و حکمرانی و همچنین مکتب شهید سلیمانی استفاده گردید. نتایج پژوهش نشان داد که مؤلفه‌های اخلاق سیاسی و حکمرانی الهی در مکتب انسانی شهید سلیمانی عبارت‌اند از: بی‌اعتنایی به زخارف دنیوی، قانون‌گرایی، بصیرت، ترجیح منافع ملی بر منافع شخصی، رازداری، صبر و بردباری، اعتدال و انصاف، مردم‌داری و خدمتگزاری به مردم، مسئولیت‌پذیری و صداقت.

کلیدواژه‌ها: اخلاق، سیاست، اخلاق سیاسی، شهید سلیمانی، مردم‌داری

مقدمه

هدف از حکمرانی الهی، گسترش عدالت، بهبود زندگی بشری و سعادت انسان‌ها است. اخلاق از جمله مسائلی است که لازمه و پشتوانه کارکرد مطلوب سیاست است (شمسینی غیاثوند، ۱۳۸۹). به همین دلیل مسئله تعامل اخلاق و سیاست، چگونگی این تعامل، چگونگی ارائه تعریفی از سیاست برای ارتباط با اخلاق، تبیین اخلاق سیاسی و همچنین راهکارهای ترویج اخلاق سیاسی مهم به نظر می‌رسد. سیاست، همچون سایر عرصه‌های زندگی اخلاق و آدابی دارد که رعایت و لحاظ آن‌ها در نیل به سیاست اخلاقی و سیاست خالی از مکر و نیرنگ و بی‌انصافی کمک می‌کند (عابدی، ۱۳۹۱). اخلاق و سیاست، دو مفهوم تنومند و پرباری است که می‌تواند جامعه ایده‌آل، مترقی و انسان‌های بافضیلت بسازد و پرورش دهد. این دو مفهوم که پیشینه دیرینه‌ای در اندیشه فیلسوفان اسلامی و غرب داشته است، در بستر حکمت عملی پرورش یافته، متأسفانه در دنیای تفکر معاصر، جایگاه و پایگاه خویش را ازدست داده است و تا آنجا غریب واقع شده که در اندیشه زیادی از نظریه پردازان معاصر، یادی از ارزش‌های آن به میان نمی‌آید. به جای آن، قدرت، لذت، منفعت و خواسته‌های مادی صرف بدیل آن قرار گرفته است. اگر بر فرض، گهگاهی تلقی‌هایی هم از آن، در محافل علمی صورت می‌گیرد، ناظر بر اخلاق نسبی یا اومانستی و به‌عنوان یک وسیله برای اهداف سیاسی طرح می‌شود (الیاسی، ۱۳۸۸). نوشتار حاضر با الگوگیری از اخلاق سیاسی سردار شهید حاج قاسم سلیمانی به بررسی مؤلفه‌های اخلاق سیاسی در مکتب شهید سلیمانی می‌پردازد تا از این طریق بتواند راهگشای این خلأها باشد. به نظر سید حسن نصرالله (۱۳۹۸) یکی از مفاهیم این شهادت بزرگ آن است که ارزش‌های جهاد، پایداری، شهادت، مقاومت، فداکاری، ایثار، اخلاق و اخلاص و کمک کردن به مستضعفان و مظلومان را با نگاه فرامرزی تقویت کرد.

مجموع سال‌ها مجاهدت خالصانه و رفتارهای فرهنگی و سیاسی شهید سپهبد قاسم سلیمانی آن قدر بزرگ و عظیم بوده که این روزها به‌حق باید از آن به‌عنوان مکتب انسانی نام برد و به تبیین آن پرداخت. در این میان یکی از ابعاد مهم رفتاری سپهبد سلیمانی سیره سیاسی این شهید بزرگوار است. نحوه رفتار و تعامل سردار سلیمانی با برخی شخصیت‌های که شاید بسیاری از افراد انقلابی و ارزشی جامعه درباره آن‌ها ذهنیت منفی دارند، چگونه قابل تفسیر است؟! ریشه اولیه این مسئله را باید در اخلاق فردی و عاطفی سردار سلیمانی جستجو کرد. اخلاق کریمانه همراه با محبت و مهربانی ایشان با افراد مختلف اعم از سیاسی و غیر سیاسی مسئله‌ای متواتر در میان نوع خلق و خوی ایشان است. موضوعی که البته توصیه همه علمای اخلاق از جمله رهبر معظم انقلاب در دیدار و معاشرت فردی با برخی از افرادی است که چه بسا منتقد نظام و یا حتی نظریاتی خلاف انقلاب دارند، می‌باشد. مسئله بعدی درباره حاج قاسم سلیمانی جایگاه نظامی و امنیتی وی می‌باشد. طبیعی است که عدم ورود به عرصه سیاسی همانند بسیاری از فعالین سیاسی و انقلابی برای او مقدور و شرعی نبوده است. به همین دلیل مهم، انتظار برخی مواضع ریز سیاسی و یا علیه افراد و چهره‌های سیاسی از وی نیز چندان صحیح نیست و نبود؛ اما همین چهره نظامی در بزنگاه‌های همچون فتنه ۷۸ و ۸۸ و همچنین درباره

سیاست گذاری های کلان رهبر معظم انقلاب، مواضع شفاف سیاسی خود را بیان کرده است. موضوع بعدی جایگاه رسمی او در عرصه حکمرانی جمهوری اسلامی بود. حاج قاسم سلیمانی فرمانده سازمانی بود که هم در چارچوب نهادهای درون نظام بود و هم در مسائل منطقه‌ای و سیاست خارجه جمهوری اسلامی جایگاه ویژه‌ای داشت. طبیعی است که بسیاری از اقدامات در تعامل با مجلس، دولت، وزارت خارجه، قوه قضاییه و... امکان تحقق داشت و دارد. ریشه برخی از تعاملات حاج قاسم با برخی مدیران ارشد قطعاً به تعاملات رسمی و تشکیلاتی برمی‌گردد و این موضوع نیز چیز عجیبی به شمار نمی‌آید. این ارتباطات فردی و عاطفی گاهی اوقات برخی از همین افراد سیاسی را از آسیب زدن بیشتر به انقلاب و خودشان واداشته است (جهان تیغی، ۱۳۹۸).

اخلاق سیاسی را می‌توان به صورت پایبندی و التزام افرادی که در امور حکمرانی نقش دارند (در همه سطوح چه کلان و چه خرد) به بایدها و نبایدهای گرفته شده از شرع و عقل و عرف تعریف کرد (عابدی، ۱۳۹۱). گم‌شده امروز جامعه ما اخلاق است، همان چیزی که قاسم سلیمانی هرگز آن را گم نکرده بود. او خود اخلاق بود و باهمین ویژگی بود که توانست قهرمان جهاد شود و دل‌ها را تسخیر کند (مهاجری، ۱۳۹۸).

برخلاف تصور صوفی مسلکان حاشیه نشین و سکولاریست‌های دنیاگیزین، اخلاق بدون سیاست، بی‌بنیاد، دور از اجتماع و در حاشیه زندگی می‌کند که هیچ ارزش فردی و اجتماعی ندارد. از سوی دیگر، سیاست بدون اخلاق نیز به معنای صحه گذاشتن به تاخت و تازهای قدرت طلبانی است که به استثمارگری و استثمارگری خویش ادامه می‌دهند؛ اما اخلاق همراه سیاست و سیاست بر محوریت اخلاق می‌تواند در بعد فردی، تعهد و تخصص را به ارمغان آورد و در بعد اجتماعی، مسئولیت پذیری و قانون‌مندی را پرورش دهد (الیاسی، ۱۳۸۸).

هیچ گونه تناقضی بین رهبری مذهبی و سیاسی نیست، بلکه همچنان که مبارزه سیاسی بخشی از وظایف و واجبات دینی و مذهبی است، رهبری و هدایت کردن مبارزات سیاسی گوشه‌ای از وظایف و مسئولیت‌های یک رهبر دینی است. کافی است به زندگی پیامبر بزرگ اسلام (ص) و نیز زندگی امام علی علیه السلام نگاه کنیم که هم یک رهبر مذهبی هستند و هم یک رهبر سیاسی؛ و این مسئله در فرهنگ شیعه از مسائل بسیار روشن است و هر مسلمان شیعی وظیفه یک رهبر مذهبی و دینی می‌داند که در سرنوشت سیاسی و اجتماعی جامعه مستقیماً دخالت کند و هدایت و نقش تعیین کننده خود را انجام دهد (امام خمینی، ۱۳۵۷، ج ۵، ص: ۳۸۹).

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

اخلاق و سیاست

اخلاق در لغت به معنای ویژگی ذاتی، حالت طبیعی، خوی، نهاد، فطرت و سرشت است. اخلاق خوب، یک حالت و صفت نفسانی است که در نفس بر اثر عادت رسوخ داشته و هیئت راسخه را پدید آورده است. این هیئت و ملکه به وی کمک می‌کند که بدون درنگ و تأمل، افعال پسندیده را

انجام دهد و از اعمال ناپسند، اجتناب کند؛ مانند ملکه عدالت که اگر در نفس پایدار شود، در همه جا او را به سوی عدالت پیشگی و رعایت انصاف کمک می‌کند (فرهنگ معاصر عربی- فارسی، ۱۳۸۴: ۱۸۱). اخلاق در اصطلاح، گاهی به معنای صفات پایدار و ملکه بازدارنده رذایل و جهت دهنده فضایل اخلاقی یاد می‌شود و گاهی به عنوان صفت فعل به کار می‌رود که از آن به کار اخلاقی تعبیر می‌کنند (مصباح یزدی، ۱۳۶۷: ۱۰).

ابن مسکویه در تعریف اخلاق می‌گوید: خلق و خوی و آن حالتی است که نفس را به انجام افعال فرامی‌خواند؛ بدون آنکه بر اندیشه متکی باشد و این حالت یا طبیعی است یا از طریق عادت دادن و یاد گرفتن به دست می‌آید؛ گاهی هم از روی فکر و اندیشه حاصل می‌شود و بر اثر تفکر زیاد، ملکه او می‌گردد (الیاسی، ۱۳۸۸).

از دیدگاه امام خمینی (ره)، هدف علم اخلاق و هدف اخلاق از نظر اسلام، سعادت و کمال ابدی انسان می‌باشد. این یعنی تقرب به خداست و آنچه موجب تضمین سعادت انسان در حیات ابدی می‌شود، این است که انسان در حرکت خود از دنیا به آخرت با خود، قلب سلیم یا روح سالم ببرد. اخلاق نیز نقش تعیین کننده‌ای در سلامت روح و شاکله انسان دارد. مسئله اخلاق و تهذیب نفس به قدری مهم است که قرآن کریم تزکیه انسان‌ها را مهم‌ترین هدف بعثت انبیا معرفی می‌نماید^۱ (امام خمینی، ۱۳۷۸: ۶۸). پس از تعریف اخلاق بایستی سیاست نیز تعریف شود.

ابونصر فارابی رابطه فرمان دهی و فرمان‌بری و خدمات حکومت خوب را سیاست می‌داند و از نظر او «حاصل خدمات سیاست است» (ابوالحمد، ۱۳۸۲: ۱۴).

تعریفی که غزالی از سیاست به دست می‌دهد بسیار گسترده بوده و تنها دانشی است که زندگی صلح جویانه را در این دنیا به مردمان می‌آموزد و همچنین وسیله‌ای است که راه‌های دنیای دیگر را نیز نشان می‌دهد. با این بیان، سیاست دربرگیرنده همه امور مادی و معنوی آدمی در این دنیا و دنیای دیگر است و جدایی میان دین و سیاست وجود ندارد (ابوالحمد، ۱۳۸۲: ۱۶).

از دید فارابی حکومت خوب آن حکومتی است که بتواند افعال و سنن و ملکات ارادی را که در پرتو آن‌ها می‌توان به سعادت حقیقی رسید، در مردم جایگزین کند و حکومتی که سعادت‌پنداری ایجاد می‌کند، ریاست جاهلی یا حکومت جاهلی است (ابوالحمد، ۱۳۸۲: ۱۴).

واژه سیاست در سخن امام صادق (ع) با اخلاق حسنه و تربیت درونی و ساخته شده فرد زمامدار مرتبط است، چنان‌که در قرن اخیر نیز دایره معنایی سیاست گسترده‌تر شده و تقریباً همه شئون اجتماعی و حتی فردی انسان‌ها را دربر گرفته است. علامه جعفری مدیریت بهینه و هنجارمند انسان‌ها را مبنای تعریف خود از سیاست دانسته است: «سیاست عبارت است از توجیه و مدیریت انسان‌ها در حیات معقول برای وصول به بهترین هدف‌های آن» (جعفری، ۱۳۸۹: ۹۳).

تعامل اخلاق و سیاست

رابطه اخلاق و سیاست را دست کم در چند سطح می‌توان مطرح و بررسی کرد:

الف) نخستین سطح بحث در مورد غایات و اهداف است؛ یعنی اهداف و الزامات اخلاقی‌ای که برای سیاست‌مدار، به مثابه یکی از قلمروهای اصلی زندگی انسان، می‌توان ترسیم کرد. در این مورد، امام علی (ع) تقوا و عمل صالح را مهم‌ترین غایت مؤلفه‌های اخلاقی می‌داند. از جمله مؤلفه‌هایی که بیان‌کننده پیوند اخلاق و سیاست در اندیشه امام علی علیه‌السلام می‌باشد توصیه‌های آن حضرت به مسئولان سیاسی نسبت به رعایت تقوای سیاسی در عرصه زندگی فردی و اجتماعی است. حضرت امیر علیه‌السلام در نهج‌البلاغه به این مطلب اذعان دارد که زمامدار و حاکم می‌بایست، اخلاق سیاسی را در حوزه مأموریت خود مراعات نماید؛ بنابراین، از جمله شاخص‌های عمده در اخلاق سیاسی، رعایت تقوای سیاسی است. بر این اساس اولین سفارش امام علی علیه‌السلام به مالک اشتر رعایت تقوا است (مجله نامه قم، ۱۳۷۹).

[ای مالک] محبوب‌ترین ذخیره را برای خود عمل صالح قرار بده، پس هوایت را مالک باش و نفست را، از اقدام به آنچه برای تو حلال نیست، سخت بازدار، زیرا انصاف و عدالت درباره نفس جلوگیری جدی از اقدام نفس است در هر چه که بخواهد یا نخواهد (نهج‌البلاغه، ۱۳۸۹: نامه ۵۳، ۸۹۳).

ب) سطح دوم مربوط به نقش سیاست به‌ویژه حکومت، در تحقق بخشیدن به پیشبرد اخلاق جامعه و نیز محدودیت‌های اخلاقی در کاربرد قدرت است. از منظر امام علی (ع) قدرت در جامعه یک هدف نیست تا اینکه از هر وسیله‌ای در راه رسیدن به آن استفاده شود. در رفتار سیاسی امام علی علیه‌السلام هدف وسیله را توجیه نمی‌کند، بلکه در راه نائل شدن به اهداف می‌بایست به اصول اخلاقی تمسک جست و اسلام خواهان اخلاقی شدن سیاست است (مجله نامه قم، ۱۳۷۹).

از دیدگاه امام خمینی، هدف اخلاق از نظر اسلام، سعادت و کمال ابدی انسان است. این یعنی تقرب به خدا و آنچه موجب تضمین سعادت انسان در حیات ابدی می‌شود (تابش، ۱۳۹۶).

ج) سومین سطح بحث به اخلاق سیاسی، یعنی اصول اخلاقی حاکم بر رفتار کارگزاران و زمام‌داران، مربوط است و در معنای اخلاق حرفه‌ای سیاست‌مداران، برای اقشار اجتماعی نیز به کار می‌رود. پرسش‌های اصلی این مبحث را می‌توان این‌گونه طرح کرد: اصول اخلاقی حاکم بر زمام‌داران و دیگر کارگزاران عمومی چیست و اصول اخلاقی مؤثر در کارآمد بودن و انجام دادن درست وظایف سیاسی سیاست‌مدار چه مؤلفه‌هایی را شامل می‌شود؟ سخن امام علی (ع) این موضوع را دربر دارد:

مقدم‌ترین کارگزاران (خاص) در نزد تو گویاترین آن‌ها باشد درباره حق، اگرچه تلخ (و گزنده) باشد و (زمام‌دار تو) کسی باشد که در موردی که خداوند برای اولیایش اکراه دارد، هر اندازه هم آن موارد مطلوب هوای تو باشد، کمترین یاری را به تو نماید (نهج‌البلاغه، ۱۳۸۹: نامه ۵۳، ۸۹۳).

د) سطح چهارم بحث به تحلیل رفتارها و پدیده‌های سیاسی بر اساس اصول اخلاقی می‌پردازد.

در این حوزه، سخن بر سر تعیین نقش انگیزه‌های اخلاقی در پدید آمدن رفتارها و پدیده‌های سیاسی است و با این دو پرسش روبه‌رویم: ۱- سهم انگیزه‌های اخلاقی در پدید آمدن یک رفتار یا رخداد چیست؟ ۲- چگونه می‌توان پدیده‌ها و رفتارهای سیاسی را بر اساس انگیزه‌ها و اصول اخلاقی تحلیل کرد؟

ه) سطح پنجم بحث فراگیرنده سنجش و ارزیابی کنش‌ها و رفتارهای سیاسی بر اساس اصول اخلاقی است، به نحوی که پاسخگوی این پرسش‌ها باشد: چگونه و بر اساس چه معیارهایی می‌توان کنش‌ها و رفتارهای سیاسی را از نظر اخلاقی داوری کرد؟ آیا می‌توان بدون تحلیلی کلی از اوضاع و احوال سیاسی، وظیفه اخلاقی فردی را در عرصه سیاسی تعیین کرد و اقدامات او را در بعد مصالح اجتماعی بررسی کرد؟ از نظر امام علی (ع)، علم و حکمت دو استوانه مؤثر در کنش‌گر سیاسی به منظور رسیدن به مدنیت صحیح است:

[مالک] برای بهره‌برداری از علم عالمان زانوی تعلم را در برابر آن‌ها بر زمین گذار و برای اخذ حکمت از حکما با آنان به تحقیق و کنجکاوی بپرداز، زیرا علم و حکمت آنان تأثیر قطعی در اصلاح امور جامعه تو خواهد داشت و هر اصلی که حیات مردم را پیش از تو بر مبنای مدنیت صحیح برپا می‌داشت تثبیت خواهد نمود (صدائتی فرد، ۱۳۸۸: ۴۲).

و) آخرین سطح بحث بررسی نسبت دانش‌های مربوط با اخلاق و سیاست است. در این بخش نسبت فلسفه اخلاق با فلسفه سیاسی، علم اخلاق با علم سیاست و فقه اخلاق با فقه سیاسی جداگانه و یا مرتبط باهم درخور بررسی است. دیدگاه علی (ع) در این مورد بر مطلق بودن مبانی توحیدی در امر سیاسی استوار است (صدائتی فرد، ۱۳۸۸: ۴۲).

اخلاق و سیاست در مکتب شهید سلیمانی

سیاست در تأمین اهداف و سعادت اخلاقی و فراهم نمودن شرایط و زمینه‌های تربیت، ترویج و گسترش اصول اخلاقی، بسیار مؤثر و اثرگذار است. تمام اصول اخلاقی، حد اعتدال و میانه‌ای است که بین افراط و تفریط قرار دارد و این تعادل و میانه‌روی، هیچ‌گاه محقق نخواهد شد؛ جز آنکه افراد جامعه تحت تربیت و پرورش خاص قرار گیرند تا اینکه آهسته‌آهسته، این حقایق اخلاقی، عادت شده، ملکه نفسانی شوند؛ این ملکه، حداقل نیازمند آزادی کامل و ایجاد فضایی مناسب و زمینه‌های تربیتی ویژه‌ای هستند که فقط دولت با سیاست‌گذاری‌های خوب می‌تواند از طریق وضع قوانین و مقررات و پدید آوردن مراکز و زمینه‌های تعلیم و تربیت متمرکز و هماهنگ، این بستر را فراهم سازد. به عبارت دیگر، تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی در تمام عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و امنیتی در دستگاه دولتی و حکومت شکل می‌گیرد؛ این تصمیم در بعد پرورش افراد اخلاقی، سیاست‌مدار اخلاقی و تربیت جامعه اخلاقی، زمانی می‌تواند گرفته شود که قبل از آن، سیاست‌مداران و کارگزاران خوب در دستگاه حکومت؛ اعم از قوه اجرائیه و مقننه وجود داشته باشند. این گونه افراد، فقط از طریق مردم‌سالاری دینی، بایستی از سوی مردم انتخاب شده باشند؛ تنها

چنین افرادی که هم تخصص دارند و نیازهای اساسی جامعه و مصلحت آنان را درک می‌کنند و هم تعهد دارند؛ به این معنا که خود متخلق به اخلاق اسلامی می‌باشند، می‌توانند آزادی و بستر مناسب برای پرورش و گسترش فضایل اخلاقی را در جامعه فراهم کنند (الیاسی، ۱۳۸۸).

خداوند پنج مدرسه شامل مدرسه علم، معرفت و حکمت، مدرسه ایمان و معنویت، مدرسه اخلاق، مدرسه عشق و محبت و مدرسه جهاد و ایثار را برای انسان گشوده است و بهترین فارغ‌التحصیلان و بهره‌مندشدگان از این پنج مدرسه اولیاء الهی و معصومان بوده‌اند. سردار شهید حاج قاسم سلیمانی در پنج مدرسه‌ای که ایزد منان برای تکامل انسان گشوده است شاگردی موفق بود و در نهایت به یک استاد موفق تبدیل شد (محمدی لائینی، ۱۳۹۸).

نظام جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان مدلی موفق از حکومت اسلامی بهترین خاستگاه عملی نمودن اخلاقی‌ترین سیاست در بین نظامات سیاسی دیگر است. مطمئناً حکومت ایده‌آل اسلامی حکومتی خواهد بود که همه کارگزاران و عناصر آن در رعایت و به‌کارگیری اخلاق در همه عرصه‌های سیاسی و کشورداری پیشتاز بوده و ادعای اخلاقی بودن از ظاهر و گفتار به عمل و کردار سرایت کند. یقیناً عمل نمودن کارگزاران و عناصر نظام به اخلاق در سیاست، مردم را نیز متمایل به این امر (قضاوت و موضع‌گیری اخلاقی) نموده و در جهت‌گیری مردم نسبت به مسئولین و متصدیان نظام اسلامی در راستای امیدواری، اعتماد و دلگرمی نقش بارزی دارد (عابدی، ۱۳۹۱). بعضی از مؤلفه‌های اخلاق سیاسی شهید سلیمانی به‌صورت کوتاه تشریح می‌گردد:

انقلابی‌گری

یکی از الگوهای جوانان امروزی شهید سلیمانی است. از منظر مقام معظم رهبری ایشان هم یک فرمانده جنگاور مسلط بر عرصه نظامی بود، هم درعین حال به‌شدت مراقب حدود شرعی بود. در میدان جنگ، گاهی افراد حدود الهی را فراموش می‌کنند، می‌گویند وقت این حرف‌ها نیست؛ او نه او مراقب بود. آنجایی که نباید سلاح به کار برود؛ سلاح به کار نمی‌برد؛ مراقب بود که به کسی تعدی نشود، ظلم نشود؛ احتیاط‌هایی می‌کرد که معمولاً در عرصه نظامی، خیلی‌ها این احتیاط‌ها را لازم نمی‌دانند لکن او احتیاط می‌کرد. به دهان خطر می‌رفت، اما جان دیگران را تا می‌توانست حفظ می‌کرد؛ مراقب جان نزدیکانش، اطرافیانش، سربازانش، همکارانش در ملت‌های دیگر که در کنار او بودند، بود. یک نکته مهم این است که در مسائل داخل کشور چون این حرف‌ها غالباً ناظر به مبارزات منطقه‌ای و فعالیت‌های منطقه‌ای او بود اهل حزب و جناح و مانند این‌ها نبود، لکن به‌شدت انقلابی بود. انقلاب و انقلابی‌گری خط قرمز قطعی او بود؛ این را بعضی‌ها سعی نکنند کمرنگ کنند، این واقعیت او است؛ ذوب در انقلاب بود، انقلابی‌گری خط قرمز او بود (بیانات رهبر معظم انقلاب، به نقل از روزنامه اطلاعات، ۱۳۹۸).

این معجزه تربیت الهی، تربیت علوی و تربیت فاطمی است که در زمانه ما به‌صورت یک مکتب ممتاز برجسته دارای ویژگی‌های منحصر به فرد خودش یعنی مکتب تربیتی عالی امام خمینی شناخته

می‌شود (حاج علی اکبری، ۱۳۹۸). قاسم سلیمانی، قاسم‌ها در کنارش پروراند؛ شهید حججی یکی نمونه از تربیت‌یافتگان مکتب حاج قاسم بود. مجاهدان جبهه مقاومت در عراق و فلسطین تربیت‌یافتگان مکتب حاج قاسم سلیمانی است. ۱۴۰ هزار نیروی حشدالشعبی که در مقابل آمریکا ایستاده‌اند، یکی از نمونه‌های دست‌پرورده‌های حاج قاسم سلیمانی است. همچنین قدرت و عزت حزب‌الله لبنان، انصار الله یمن و نیروهای مقاومت اسلامی نیز ناشی از حاج قاسم است. حاج قاسم مقاومت اسلامی را به عزت و قدرتی رساند که رژیم صهیونیستی را وادار به تسلیم می‌کند (سعادت نژاد، ۱۳۹۸).

بی‌اعتنایی به زخارف دنیوی

شهید سلیمانی علاوه بر انجام واجبات عبادی به مستحبات نیز توجه ویژه‌ای داشت. از هر فرصتی برای تلاوت آیات قرآن و دعا و مناجات بهره می‌جست. مقید به تهجد و نماز شب بود. گریه‌ها و راز و نیازهای او در دل شب به روشنی تصویری از یک عارف واصل به دست می‌دهد عرفان و حماسه هرچند دو رفتار متفاوت می‌باشند اما وقتی عرفان، وصول به حقیقت از طریق شریعت و حماسه از جنس جهاد فی سبیل الله باشد جان‌مایه آن‌ها یکی می‌شود. به یاد بیاوریم دوران دفاع مقدس را که رزمندگان عزیز ما در اوج داشتن روحیه جنگندگی و سلحشوری و رزم و ستیز با دشمنان، سنگرهای خویش را به نیایشگاه‌هایی بس نورانی و معنوی تبدیل نموده بودند که در آن عاشقانه به ذکر و دعا و مناجات و راز و نیاز با حضرت حق جل و علی می‌پرداختند گویی آنان عرفایی بودند که در طریق سیر و سلوک معنوی، منزل به منزل ره پیموده‌اند. قاسم از جنس همان بچه‌ها بود (دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی کشور، ۱۳۹۸).

ترجیح منافع ملی بر منافع شخصی

سردار سلیمانی معلم اخلاق بود؛ وی به جوان‌های کشورمان درس ایستادگی و فداکاری داد (ناظمی، ۱۳۹۸). مسئولان باید از زندگی سردار سلیمانی که خود را یک سرباز می‌نامید، درس بگیرند و با محور قرار دادن اخلاق در زندگی شخصی و فعالیت‌های روزمره خود را حول محور عمل خویش استوار کنند. یقیناً با نگرش عملکردگرایانه به اخلاق، جاودانگی نصیبشان می‌شود و عزیز و سردار دل‌ها و قلوب ملت ایران می‌شوند. رمز عزت و محبوبیت سردار دل‌ها در رعایت اخلاق بود و لا غیر؛ چه اینکه اخلاقی زیستن وی زمینه‌ای را فراهم آورد که وی این چنین عزیز قلوب مردم شود. سردار سلیمانی برعکس بسیاری از مسئولان پشت‌میزنشین بیش از آنکه مدیر و مسئول پشت‌میزنشین باشد؛ اهل کار و ارائه عملکرد مبتنی بر نگاه و پشتوانه الهی بود و پیرو همین جهان‌بینی بود که تمام وقت در خدمت اخلاق اسلامی و کسب رضایت پروردگار بود. به پشتوانه این نگاه بود که موقعیت و شرایط رفاقت با سرباز و زیردستانش را برای خود ایجاد کرد و به اتکای این رفاقت بود که ناخودآگاه عزیز دل تمام ایرانیان شد (مشیری‌نیا، ۱۳۹۸).

اعتدال و انصاف

از ویژگی‌های بی‌نظیر سردار، اعتدال و میانه‌روی در رفتار بود. در عرصه سیاسی و اجتماعی بسیار میانه رفتار می‌کرد؛ لذا هیچ جناح سیاسی در کشور نمی‌تواند او را از خود نداند یا برای خود مصادره کند. هرگاه در امور سیاسی زبان می‌گشود دلسوزانه و مشفقانه نظر می‌داد. کسی را یارای مخالفت با او نبود، چون نه عافیت طلب بود و نه سودای قدرت داشت. درست در معرکه و میدان عمل ایستاده بود. او مردی به‌غایت مردمی بود. وقتی از جنگ فارغ شد برای تأمین شرق کشور از وجود اشار اگرچه دست به قبضه برد لیکن در نهایت با درایت و استدلال و به‌واسطه شهرت و محبوبیتی که داشت به روش منطقی این فتنه را هم پایان داد و آرامش به این مناطق برگشت. در مسائل اجتماعی نگاهی توأم با سمحه و سهله داشت. قدرت جاذبه او بیشتر از قوه دافعه‌اش بود. نگاهش نسبت به نسل جوان جامعه مهربانانه و پدران بود. کسی را نصیحت نکرد بلکه سعی داشت باهم کلامی و شنیدن نقطه نظرات طرف مقابل به نتیجه برسد. بسیاری از ناهنجاری‌های اجتماعی را محصول عملکرد مسئولان می‌دانست. شاید در مواردی خود را هم در این باره مقصر می‌شناخت، اوایی که هرگز میدان رزم و پیکار دشمنان این مرزوبوم را ترک نکرده بود. تصور کنید مردی با این همه سجایای انسانی و اخلاقی و با آن سابقه و عملکرد درخشان در سال‌های جنگ با عراق و پدیده شوم داعش و گروه‌های تروریستی در منطقه وقتی به دیدار خانواده شهیدی از مدافعان حرم می‌رود در پاسخ به درخواست دختر شهید برای اهدای انگشترش به او قسم می‌دهد که در کنار ضریح آقا امام رضا (ع) شهادتش را طلب کند (کاظمی، ۱۳۹۸).

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی و کیفی است. هدف اصلی پژوهش، شناسایی مؤلفه‌های اصلی اخلاق سیاسی و حکمرانی مردمی بر اساس مکتب شهید سلیمانی است. برای این مهم از روش تحلیل مضمون^۱ کیفی استفاده شده است. جهت گردآوری داده‌ها و اطلاعات از اسناد و مدارک منتشر شده در پایگاه اطلاعاتی شهید سلیمانی اعم از کتاب، مقاله، سخنرانی، روزنامه، عکس و ... استفاده شد. همچنین جهت تحلیل دقیق‌تر از بیانات و فرمایشات مقام معظم رهبری^{مدظله‌العالی} در زمینه اخلاق سیاسی و حکمرانی و مکتب شهید سلیمانی استفاده گردید.

تحلیل مضمون شیوه‌ای در روش پژوهش کیفی است که بر شناسایی، تحلیل و تفسیر الگوی معانی داده‌های کیفی تمرکز دارد. مضمون یا تم^۲ عنصر کلیدی در این روش است. مضمون‌ها پرارزش‌ترین واحدهایی هستند که در تجزیه و تحلیل محتوا باید مدنظر قرار گیرند و منظور از مضامین معنای خاصی است که از یک کلمه یا جمله یا پاراگراف مستفاد می‌شود. این مضمون‌ها فضای خاص و مشخصی را اشغال نمی‌کنند، چون یک جمله ممکن است چند مضمون داشته باشد و یا چند

^۱- Thematic analysis

^۲- Theme

پاراگراف متن، ممکن است فقط یک مضمون داشته باشد. مراحل تحلیل مضمون شامل ۱- آشنا شدن با داده‌ها ۲- کدگذاری ۳- جستجو و شناخت مضامین ۴- ترسیم شبکه مضامین ۵- تحلیل شبکه مضامین ۶- تدوین گزارش می‌باشد.

مرحله سوم یعنی جستجو و شناخت مضامین، وقتی شروع می‌شود که همه داده‌ها، کدگذاری اولیه و گردآوری شده باشد و فهرستی طولانی از کدهای مختلف در مجموعه داده‌ها، شناخته شده باشد. در این گام که به تحلیل در سطحی کلان‌تر از کدها تمرکز دارد کدهای مختلف در قالب مضامین مرتب می‌شود و همه داده‌های کد گذاشته مرتبط با هر یک از مضامین، شناخته و گردآوری می‌شود. اساساً در این مرحله، کدها تجزیه و تحلیل می‌شود و به نحوه ترکیب و تلفیق کدهای مختلف جهت تشکیل مضمون پایه، توجه می‌شود. در مرحله چهارم یعنی ترسیم شبکه مضامین، پژوهشگر، مجموعه‌ای از مضامین را پیشنهاد و آن‌ها را پالایش می‌کند. طی این گام، مشخص خواهد شد که برخی مضامین پیشنهاد شده، واقعاً مضمون نیستند (مثلاً اگر داده‌های کافی وجود نداشته باشد و یا داده‌های آن، خیلی متنوع باشد)، برخی مضامین باهمدیگر هم‌پوشانی دارد (مثلاً اگر دو مضمون جدا، یک معنی و مفهوم داشته باشد و باهم، مضمون واحدی، تشکیل دهند) و ممکن است لازم باشد سایر مضامین به مضامین جداگانه‌ای تفکیک شود. گام پنجم یعنی تحلیل شبکه مضامین وقتی شروع می‌شود که پژوهشگر به شبکه مضامین رضایت بخشی رسیده باشد. در این حالت، می‌تواند مضامین پیشنهاد شده جهت تحلیل داده‌ها را تعریف و تعدیل و داده‌ها را بر اساس آن‌ها تحلیل کند. در نهایت مرحله نهایی تدوین گزارش است. در این مرحله مجموعه کاملی از مضامین نهایی، فراهم و تحلیل و تدوین گزارش نهایی تحقیق، صورت می‌گیرد (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰).

یافته‌های پژوهش

مرحله اول: آشنا شدن با داده‌ها

در این مرحله، از اسناد و مدارک منتشر شده در پایگاه اطلاعاتی شهید سلیمانی دانشکده مدیریت دانشگاه جامع امام حسین علیه‌السلام به نشانی <http://mgt.i.hu.ac.ir> اعم از کتاب، مقاله، سخنرانی، روزنامه، عکس و ... استفاده شد. به علاوه از سخنرانی‌های معتبر و بیانات مقام معظم رهبری ^{مدظله‌العالی} در زمینه اخلاق سیاسی و حکمرانی و مکتب شهید سلیمانی استفاده گردید.

مرحله دوم: کدگذاری

در این مرحله فهرستی از مطالبی که مرتبط با موضوع پژوهش بود، انتخاب و در قالب جدول کدگذاری شد. بدین صورت که از کدها برای تقسیم داده‌های متنی به قسمت‌های فهمیدنی مانند عبارت و کلمه استفاده شد. بخشی از مرحله کدگذاری در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۱: کدگذاری

ردیف	متن	کد
۱	شهید سلیمانی علاوه بر انجام واجبات عبادی به مستحبات نیز توجه ویژه‌ای داشت. از هر فرصتی برای تلاوت آیات قرآن و دعا و مناجات بهره می‌جست. مقید به تهجد و نماز شب بود. گریه‌ها و راز و نیازهای او در دل شب به روشنی تصویری از یک عارف واصل به دست می‌دهد عرفان و حماسه هرچند دو رفتار متفاوت می‌باشند اما وقتی عرفان، وصول به حقیقت از طریق شریعت و حماسه از جنس جهاد فی سبیل الله باشد جان‌مایه آن‌ها یکی می‌شود (دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی کشور، ۱۳۹۸).	انجام واجبات عبادی و توجه ویژه به مستحبات
۲	این معجزه تربیت الهی، تربیت علوی و تربیت فاطمی است که در زمانه ما به صورت یک مکتب ممتاز برجسته دارای ویژگی‌های منحصر به فرد خودش یعنی مکتب تربیتی عالی امام خمینی شناخته می‌شود (حاج علی اکبری، ۱۳۹۸).	تربیت یافته مکتب امام خمینی
۳	قاسم سلیمانی، قاسم‌ها در کنارش پروراند. شهید حججی یکی نمونه از تربیت یافتگان مکتب حاج قاسم بود. مجاهدان جبهه مقاومت در عراق و فلسطین تربیت یافتگان مکتب حاج قاسم سلیمانی است. ۱۴۰ هزار نیروی حشد الشعبی که در مقابل آمریکا ایستاده‌اند، یکی از نمونه‌های دست پرورده‌های حاج قاسم سلیمانی است (سعادت نژاد، ۱۳۹۸).	تربیت نیروهای انقلابی
۴	همچنین قدرت و عزت حزب الله لبنان، انصار الله یمن و نیروهای مقاومت اسلامی نیز ناشی از حاج قاسم است. حاج قاسم مقاومت اسلامی را به عزت و قدرتی رساند که رژیم صهیونیستی را وادار به تسلیم می‌کند (سعادت نژاد، ۱۳۹۸).	قدرت و عزت دادن به مقاومت اسلامی
۵	از منظر مقام معظم رهبری ایشان هم یک فرمانده جنگاور مسلط بر عرصه نظامی بود، هم در عین حال به شدت مراقب حدود شرعی بود. در میدان جنگ، گاهی افراد حدود الهی را فراموش می‌کنند، می‌گویند وقت این حرف‌ها نیست؛ او نه او مراقب بود. آنجایی که نباید سلاح به کار برود؛ سلاح به کار نمی‌برد؛ مراقب بود که به کسی تعدی نشود، ظلم نشود؛ احتیاط‌هایی می‌کرد که معمولاً در عرصه نظامی، خیلی‌ها این احتیاط‌ها را لازم نمی‌دانند لکن او احتیاط می‌کرد (بیانات رهبر معظم انقلاب، به نقل از روزنامه اطلاعات، ۱۳۹۸).	رعایت حقوق عامه
۶	به دهان خطر می‌رفت اما جان دیگران را تا می‌توانست حفظ می‌کرد؛ مراقب جان نزدیکانش، اطرافیان، سربازانش، همکارانش در ملت‌های دیگر که در کنار او بودند، بود. یک نکته مهم این است که در مسائل داخل کشور چون این حرف‌ها غالباً ناظر به مبارزات منطقه‌ای و فعالیت‌های منطقه‌ای او بود اهل حزب و جناح و مانند این‌ها نبود، لکن به شدت انقلابی بود. انقلاب و انقلابی‌گری خط قرمز قطعی او بود؛ این را بعضی‌ها سعی نکنند کمرنگ کنند، این واقعیت او است؛ ذوب در انقلاب بود، انقلابی‌گری خط قرمز او بود (بیانات رهبر معظم انقلاب، به نقل از روزنامه اطلاعات، ۱۳۹۸).	انقلابی‌گری

مرحله سوم و چهارم: شناخت و ترسیم شبکه مضامین

بعدها اینکه همه داده‌ها، کدگذاری اولیه و گردآوری شد، فهرستی از کدها احصاء و نسبت به شناخت مضامین اقدام شد. در این مرحله کدهای مختلف در قالب مضامین مرتب و همه داده‌های کدگذاری شده مرتبط با هر یک از مضامین، گردآوری شد. به عبارت بهتر، کدها تجزیه و تحلیل و سپس اقدام به ترکیب و تلفیق کدها در قالب مضمون پایه شد.

جدول ۲: تحلیل و ترسیم مضمون

مضمون	کد	ردیف
بی‌اعتنایی به زخارف دنیوی	انجام واجبات عبادی و توجه ویژه به مستحبات	۱
	زندگی ساده و در حد نیاز (در برابر تجمل‌گرایی)	۲
	نیندوختن ثروت (در برابر دنیاگرایی)	۳
	شجاع و اهل خطر بودن (در مقابل راحت‌طلبی)	۴
	پرهیز دادن فرزندان و خویشاوندان از سوءاستفاده از جایگاه ایشان	۵
	تأکید بر تقوا و آخرت‌گرایی و خداترسی	۶
	اکتفا به حداقل در استفاده از مواهب دنیوی	۷
	انجام واجبات عبادی و مستحبات	۸
انقلابی‌گری	تربیت‌یافته مکتب امام خمینی	۹
	تربیت نیروهای انقلابی	۱۰
	قدرت و عزت دادن به مقاومت اسلامی	۱۱
	ذوب در انقلاب	۱۲

مرحله پنجم و ششم: تحلیل شبکه مضامین و تدوین گزارش

بر اساس کدگذاری انجام‌شده ده مؤلفه اصلی به شرح جدول شماره یک شناسایی گردید.

مصادیق هر مؤلفه نیز به شرح زیر است.

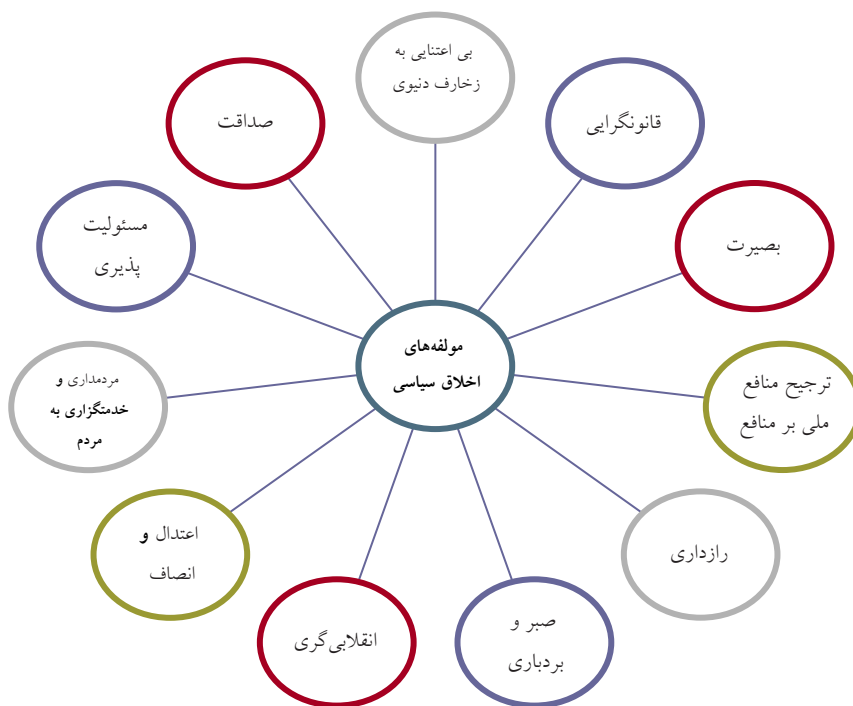
جدول ۳: مؤلفه‌های اخلاق سیاسی در مکتب شهید سلیمانی

مؤلفه	مصادیق
صداقت	تطابق میان گفتار و عملکرد
	صراحت و شفافیت در بیان نظرات سیاسی
	پایبندی به تعهد و وعده‌های داده‌شده (در برابر عوام‌فریبی)
	شهامت در پذیرش اشتباه (در برابر پافشاری و توجیه خطا)
	پرهیز از کذب و وعده کذب
انقلابی‌گری	پرهیز از پیمان‌شکنی، فریبکاری و خیانت‌کاری
	ذوب در انقلاب
	تربیت‌یافته مکتب امام خمینی
	تربیت نیروهای انقلابی
بی‌اعتنایی به زخارف دنیوی	قدرت و عزت دادن به مقاومت اسلامی
	زندگی ساده و در حد نیاز (در برابر تجمل‌گرایی)
	نیندوختن ثروت (در برابر دنیاگرایی)
	شجاع و اهل خطر بودن (در مقابل راحت‌طلبی)
	پرهیز دادن فرزندان و خویشاوندان از سوءاستفاده از جایگاه ایشان
	تأکید بر تقوا و آخرت‌گرایی و خداترسی
	اکتفا به حداقل در استفاده از مواهب دنیوی
	انجام واجبات عبادی و مستحبات
قانون‌گرایی	رعایت قوانین و مقررات کشور در همه شرایط

پایبندی و احترام به قوانین و مقررات کشور	بصیرت
تشخیص و درک درست و به موقع شرایط (در برابر سطحی نگری و خوش باوری)	
استقلال و ثبات رأی (در برابر تأثیرپذیری از فضا سازی های کاذب)	
مرعوب نشدن در برابر تهدیدهای دشمن	
توجه به منویات ولی فقیه در انجام مأموریت ها	
مقدم داشتن منافع و مصالح نظام (در برابر بخشی نگری و ترجیح منافع فردی و گروهی)	ترجیح منافع ملی بر منافع شخصی
فدا کردن حق خود و گذشتن از آبروی خود به خاطر منافع کشور	
مقدم داشتن نظم عمومی بر مطالبات فردی و گروهی	
احساس مسئولیت و وفاداری به نظام	
سوء استفاده نکردن از اطلاعات برای پیشبرد منافع شخصی و جناحی (در مقابل رانت خواری)	
مدارا با مخالفان سیاسی	
پایبندی به همبستگی ملی (در برابر سوء استفاده از احساسات قومی و مذهبی و دامن زدن به اختلافات)	
پایبندی به قواعد رقابت سیاسی سالم (در برابر رقابت های تعارض زا)	
رازداری (در برابر سستی و اهمال در حفظ اطلاعات)	
رعایت حریم خصوصی افراد (در مقابل سوء استفاده از اسرار خصوصی افراد)	
حفظ اطلاعات طبقه بندی شده	
مکتوم داشتن اطلاعات مهم و حیاتی (حفظ اسرار نظام)	
رعایت حیطه بندی و حفظ حریم خصوصی	
سوء استفاده نکردن از اطلاعات برای پیشبرد منافع جناحی	
سعه صدر در واکنش ها و تصمیم گیری ها (در برابر شتاب زدگی در تصمیم گیری و عمل)	صبر و بردباری
انعطاف پذیری منطقی (در برابر لجاجت و سرسختی بی جا)	
تواضع و فروتنی و پرهیز از کبر و غرور	
عفو و گذشت در مواجهه با دوستان و مخالفان سیاسی داخلی	
اعتدال در رفتار و گفتار در موضع گیری های سیاسی	اعتدال و انصاف
رعایت عدل و انصاف در مناسبات اجتماعی و پرهیز از چالش و کشمکش های سیاسی	
کنترل عواطف و احساسات و تصمیم گرفتن بر اساس مصالح عمومی	
اظهار نقاط قوت در کنار نقاط ضعف	
رعایت عدالت و اجحاف نکردن به حقوق دیگران و تأکید بر عدالت محوری و ظلم ستیزی	
حق مداری و تحریف نکردن واقعیت ها	
نگرش اخلاقی به سیاست و پیگیری اهداف با استفاده از ابزارهای سالم	
توجه به اصلاح فردی پیش از اصلاح اجتماعی	
رعایت حقوق اکثریت و اقلیت (سیاسی)	
خدمت گذاری و محبت به خلق	
پذیرش مردم به عنوان صاحبان حق	
نگاه به حکومت به عنوان وسیله ای جهت خدمت به مردم	

برداشتن حجاب و موانع بین خود و مردم و ارتباط مستقیم با مردم	
خدمت به مستضعفان و محرومان	
رعایت عزت و کرامت انسانی مردم و توجه به کرامت و حقوق انسانها	
مهربانی و مدارا کردن با مردم	
اعتقاد به توزیع و گردش قدرت (در برابر انحصارطلبی)	
خدمتگزاری در برابر کسب قدرت به هر قیمت (شیفتگی خدمت در برابر تشنگی قدرت)	
پذیرش مسئولیت متناسب با توانمندی	مسئولیت پذیری
پاسخگو بودن به مسئولیت در مقابل مراجع مربوط	
پاسخگو بودن به مردم در قبال اعمال و رفتار خود	

بر اساس تحلیل های انجام شده مدل پژوهش به شکل زیر است.

شکل ۱: مؤلفه های اخلاق سیاسی در مکتب شهید سلیمانی

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

کارگزاران جمهوری اسلامی باید زندگی سردار سلیمانی از جمله اخلاق سیاسی را الگو قرار دهند. با نگرش عملکردگرایانه به اخلاق، انسان در زندگی دنیوی و آخرت جاودانگی نصیب می‌شود. اخلاق و سیاست، دو مفهوم پرباری است که می‌تواند جامعه ایده‌آل را پرورش دهد. در حکومت انسان بر جهان، بین اخلاق و سیاست رابطه تأثیر و تأثر فزاینده برقرار است. این دو مفهوم در بستر حکمت عملی پرورش می‌یابد. در جامعه اسلامی تناقضی بین رهبری مذهبی و سیاسی نیست، از دیدگاه امام خمینی (ره)، هدف علم اخلاق و هدف اخلاق از نظر اسلام، سعادت و کمال ابدی انسان می‌باشد. اخلاقی کردن سیاست در روش و هدف است؛ اخلاق سیاسی شامل روش حکومت، ساخت سیاسی، راه رسیدن به قدرت، اخلاق زمامداران، رعایت حقوق مردم می‌باشد.

در تحقیق حاضر با بررسی اخلاق و سیاست و همچنین تعامل آن‌ها باهم به تبیین اخلاق سیاسی در مکتب شهید سلیمانی پرداخته شد. اخلاق سیاسی در مکتب شهید سلیمانی در تأمین اهداف و سعادت اخلاقی و فراهم نمودن شرایط و زمینه‌های تربیت، ترویج و گسترش اصول اخلاقی، بسیار مؤثر و اثرگذار خواهد بود. در متون اسلامی تأکید شده که رعایت موازین و اصول اخلاقی از جانب کارگزاران و زمامداران باعث عدل و قسط و رشد و کمال انسان‌ها می‌گردد و اگر سیاستمداران و حاکمان پایبند به اصول اخلاقی و الهی نباشند، باعث گسترش استکبار و ظلم و فساد و در نتیجه تباهی و سقوط انسانیت می‌گردند.

در مکتب اسلام، انسان کامل اسلامی، انسانی است که همه ارزش‌های انسانی هماهنگ باهم در او رشد کرده و به کمال رسیده باشد. جامعیت حاج قاسم به این بود که معنویتش او را از مباحث اجتماعی و سیاسی و کارهای دیگر بازنمی‌داشت (حاج صادقی، ۱۳۹۹). سردار شهید، قاسم سلیمانی را فقط نمی‌توان از منظر پیشوند سرداری شناخت و یا او و جایگاهش را تحلیل کرد. افراد زیادی در جهان و ایران بوده‌اند که خدمات نظامی برجسته‌ای کرده‌اند، ولی هیچ‌گاه مثل شهید سلیمانی مورد احترام نبوده و نفوذ پیدا نکرده‌اند. علت را باید در رعایت اصول اخلاقی از سوی وی جستجو کرد. شهید سلیمانی یک فرد مستقل، اخلاقی، سیاست‌مدار و با روابط عمومی بسیاری قوی و متواضع بود به نحوی که می‌توان او را یک نظامی عارف دانست که فقط برحسب اتفاق به کسوت نظامی درآمده‌است ولی جالب آن‌که در این کسوت نیز بهترین عملکرد را داشته است و در نزد دوست و دشمن به احترام از او یاد می‌شود (عبدی، ۱۳۹۸).

در این پژوهش مؤلفه‌های اخلاق سیاسی در مکتب شهید سلیمانی استخراج گردید. این مؤلفه‌ها عبارت‌اند از: بی‌اعتنایی به زخارف دنیوی، قانون‌گرایی، بصیرت، ترجیح منافع ملی بر منافع شخصی، رازداری، صبر و بردباری، انقلابی‌گری، اعتدال و انصاف، مردم‌داری و خدمت‌گزاری به مردم، مسئولیت‌پذیری و صداقت است. بر اساس یافته‌های پژوهش، می‌توان به کارگزاران جمهوری اسلامی که در مصدر حکمرانی قرار دارند عمل به این مؤلفه‌ها را پیشنهاد نمود. اگر سیاستمداران در جمهوری اسلامی می‌خواهند در محیط داخلی و بین‌المللی اثرگذار باشند عمل به این مؤلفه‌ها

می‌تواند آن‌ها را در این مسیر راهبری نماید.

بر مبنای یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود که در تحقیقات بعدی این ابعاد و مؤلفه‌ها بر مبنای پرسشنامه، وزن هر یک از مؤلفه‌ها و اهمیت آن‌ها مورد ارزیابی قرار گیرد. همچنین پیشنهاد می‌شود ارتباط اخلاق سیاسی با سایر ابعاد مکتب شهید سلیمانی بررسی و تحلیل گردد.

منابع فارسی

۱. قرآن مجید
۲. نهج البلاغه (۱۳۸۹)، ترجمه و تفسیر محمدتقی جعفری، تهران: مؤسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری.
۳. ابوالحمد، عبدالحمید (۱۳۸۲)، مبانی سیاست (جامعه‌شناسی سیاسی)، جلد نخست با دگرگونی کامل، چاپ نهم، انتشارات توس.
۴. الیاسی، محمدقاسم (۱۳۸۸)، رابطه اخلاق و سیاست از دیدگاه حکمت متعالیه، مجله علوم سیاسی، دانشگاه باقرالعلوم (ع)، سال دوازدهم، شماره چهل و ششم، صص ۱۴۴-۱۲۱.
۵. امام خمینی (۱۳۵۷)، صحیفه امام، مصاحبه با روزنامه «تایمز» درباره تبیین مواضع اسلام و سیاست‌های آینده ایران، ۱۸ دی ۱۳۵۷.
۶. امام خمینی (۱۳۷۸)، شرح حدیث جنود عقل و جهل، قم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۷. بیانات مقام معظم رهبری در خطبه‌های نماز جمعه تهران ۱۳۸۸/۶/۲۰
۸. بیانات مقام معظم رهبری، به نقل از روزنامه اطلاعات (۱۳۹۸). رفیق خوب عزیز، شجاع و خوش‌بخت ما؛ فرازهایی از سخنان رهبر انقلاب در توصیف شهید جاویدان سردار سلیمانی، سال ۹۴، شماره ۲۷۴۹۹.
۹. تابش، رضا (۱۳۹۶). بنیان‌های اخلاق سیاسی از دیدگاه امام خمینی، پرتال امام خمینی، کد مطلب: ۱۵۹۵۳۳، تاریخ مطلب: ۱۳۹۶/۰۶/۰۱، <http://www.imam-khomeini.ir/fa/n131619>
۱۰. حاج صادقی، عبدالله (۱۳۹۹). ماجرای دیدار اعتراضی «حاج قاسم سلیمانی» با یک مقام دولتی، ۲۰ روز قبل از شهادت، حاجی صادقی در برنامه "دست خط" مطرح کرد، مشرق نیوز، کد خبر ۱۰۶۷۸۹۲، تاریخ انتشار: ۱۲ اردیبهشت ۱۳۹۹، <https://www.mashreghnews.ir/news/1067892>
۱۱. حاج علی‌اکبری، حجت‌الاسلام والمسلمین محمدجواد (۱۳۹۸). غوغایی که حاج قاسم سلیمانی به پا کرد، تقوای الهی او بود/ واکنش سردار سلیمانی به پیشنهاد کاندیداتوری‌اش برای ریاست‌جمهوری، کد مطلب: ۷۱۴۵۶۲، جمعه ۲۰ دی ۱۳۹۸، <http://www.jahannews.com/news/714562>
۱۲. جعفری، محمدتقی (۱۳۸۹)، حکمت اصول سیاسی اسلام، تهران: مؤسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری.
۱۳. جهان تیغی، مهدی (۱۳۹۸). راز روابط حاج قاسم با برخی سیاسیون غیرانقلابی چه بود؟! مشرق نیوز، کد خبر ۱۰۳۳۱۹۱، تاریخ انتشار: ۳۰ دی ۱۳۹۸، <https://www.mashreghnews.ir/news/1033191>
۱۴. دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی کشور (۱۳۹۸). ۲۵ ویژگی شاخص حاج قاسم سلیمانی، خبرگزاری برنا، کد خبر: ۹۶۲۵۴۸، تاریخ انتشار ۱۳۹۸/۱۱/۲۲، <https://www.borna.news>
۱۵. سخنرانی سید حسن نصرالله به مناسبت هفتمین روز شهادت حاج قاسم سلیمانی (۱۳۹۸)، سرویس بین‌الملل خبرگزاری صداوسیما - دیماه ۱۳۹۸.
۱۶. سعادت نژاد، اسماعیل (۱۳۹۸). معنویت مهم‌ترین سرمایه شهید حاج قاسم سلیمانی بود، خبرگزاری بسیج، کد خبر ۹۲۱۷۵۹۶، تاریخ انتشار ۲۳ بهمن ۱۳۹۸، <https://basijnews.ir/fa/news/9217596>

۱۷. سید مصطفی کاظمی (۱۳۹۸). سردار دل‌ها، روزنامه اطلاعات، به مناسبت اربعین شهادت شهید حاج قاسم سلیمانی. پنجشنبه ۲۴ بهمن ۱۳۹۸، سال نود و چهارم، شماره ۲۷۴۹.
۱۸. شمسینی غیاثوند، حسن (۱۳۸۹)، واکاوی گفتمان اخلاق در اندیشه سیاسی در عصر اطلاعات، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، سال اول، شماره ۳، صص ۴۹-۲۹.
۱۹. صدقاتی فرد، مجتبی (۱۳۸۸). جامعه‌شناسی: کلیات، مفاهیم و پیشینه، تهران: ارسباران.
۲۰. عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی، محمد سعید؛ فقیهی، ابوالحسن و شیخ‌زاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)، (۲)۵: ۱۹۸-۱۵۱.
۲۱. عابدی، مهدی (۱۳۹۱)، نکته‌ها، شاخص‌ها و معیارهای اخلاق سیاسی (۱)، سرویس فرهنگی رویش نیوز، قابل استفاده در سایت <http://rooyeshnews.com/akhlagh/36365-3911214064839.html>
۲۲. عابدی، عباس (۱۳۹۸). راز محبوبیت سردار سلیمانی از زبان عباس عابدی، سایت خوان روزنامه دنیای اقتصاد، شماره خبر: ۳۶۱۱۶۱۸، تاریخ انتشار ۱۴/۱۰/۱۳۹۸، <https://donya-e-eqtasad.com>
۲۳. فرهنگ معاصر عربی- فارسی (۱۳۸۴)، تهران: نشر نی.
۲۴. محمدی لائینی، محمدباقر (۱۳۹۸). سردار سلیمانی در مدرسه اخلاق به استادی موفق تبدیل شد، نماینده ولی فقیه در مازندران، کد خبر: ۸۳۶۲۶۹۳۹، تاریخ انتشار ۱۸ دی ۱۳۹۸، <https://www.irna.ir/news/83626939>
۲۵. مجله نامه قم (۱۳۷۹). رابطه اخلاق و سیاست از دیدگاه امام علی علیه‌السلام، پاییز و زمستان ۱۳۷۹، شماره ۱۱ و ۱۲، قابل استفاده در پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه، <https://hawzah.net/fa/Magazine/View/6440/7046/85448>
۲۶. مشیری نیا، علی (۱۳۹۸). اخلاق؛ عنصر جاودانگی شهید «قاسم سلیمانی»، کد خبر: ۳۸۷۰۷۶۶، تاریخ انتشار: ۲۲ دی ۱۳۹۸، <https://iqna.ir/fa/news/3870766>
۲۷. مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۶۷)، فلسفه اخلاق، تهران: انتشارات اطلاعات.
۲۸. مهاجری، مسیح (۱۳۹۸). سلیمانی هرگز اخلاق را گم نکرد، خبر آنلاین به نقل از روزنامه جمهوری اسلامی، کد خبر ۱۳۳۹۲۴۰، تاریخ انتشار ۱۶ دی ۱۳۹۸، <https://www.khabaronline.ir/news/1339240>
۲۹. ناظمی، افشین (۱۳۹۸). سردار سلیمانی معلم اخلاق، خبرگزاری صداوسیما مرکز گیلان، کد خبر: <https://www.iribnews.ir/fa/news/2612943>، تاریخ انتشار: ۱۴ دی ۱۳۹۸،

